

CHÍNH SÁCH ĐỐI VỚI ĐỘI NGŨ VĂN NGHỆ SĨ, TRÍ THỨC TRONG LĨNH VỰC VĂN HÓA, VĂN HỌC, NGHỆ THUẬT Ở VIỆT NAM HIỆN NAY

NGUYỄN TIẾN THU*

Tóm tắt: Trong suốt chiều dài lịch sử, văn nghệ sĩ và trí thức luôn là lực lượng tinh hoa, có ảnh hưởng sâu rộng đến quá trình xây dựng và phát triển nền văn hóa của một dân tộc. Văn nghệ sĩ và trí thức là cầu nối giữa truyền thống và hiện đại, giữa bản sắc dân tộc và tinh hoa nhân loại; đồng thời, đóng góp vào quá trình phát triển văn hóa một cách bền vững trong thời kỳ hội nhập quốc tế. Tuy nhiên, những thay đổi nhanh chóng của xã hội cùng với những chậm trễ trong cải cách các chính sách hỗ trợ đội ngũ này đang làm hạn chế khả năng đóng góp của họ vào sự phát triển văn hóa, văn học và nghệ thuật của đất nước. Bài viết phân tích những chính sách đã và đang được áp dụng đối với đội ngũ văn nghệ sĩ, trí thức, đánh giá hiệu quả của các chính sách; đề xuất những giải pháp nhằm tăng cường vai trò của đội ngũ này trong bối cảnh của thời kỳ mới.

Từ khóa: chính sách văn hóa, văn nghệ sĩ, trí thức, văn học, nghệ thuật.

Abstract: Throughout history, artists and intellectuals have always been a dynamic force. They have exerted a profound influence on the process of building and developing a nation's culture. Artists and intellectuals serve as a bridge between tradition and modernity, and between national identity and the quintessence of humanity. At the same time, they contribute to the sustainable development of culture in the period of international integration. However, rapid changes in society along with delays in reforming supportive policies are limiting their ability to contribute to the development of culture, literature, and art of the country. The article analyzes the policies that have been and are being applied to artists and intellectuals, evaluates the effectiveness of the policies, and proposes solutions to strengthen the role of this group in the context of the new period.

Keywords: cultural policy, artists, intellectuals, literature, art.

1. Khái quát chung về chính sách đối với đội ngũ văn nghệ sĩ, trí thức trong lĩnh vực văn hóa, văn học, nghệ thuật

Trong quá trình lãnh đạo cách mạng Việt Nam, Đảng Cộng sản Việt Nam luôn quan tâm chăm lo đến việc xây dựng đội ngũ văn nghệ sĩ và trí thức, tạo điều kiện thuận lợi để đội ngũ văn nghệ sĩ, trí thức sáng tạo, cống hiến cho Tổ quốc.

Ngay từ thập niên đầu sau khi thành lập, Đảng và Nhà nước ta đã có nhiều chủ trương, chính sách, tạo mọi điều kiện để nhiều tổ chức của văn nghệ sĩ, trí thức Việt Nam đã được thành lập và phát triển rộng khắp, có thể kể đến như: Hội Truyền bá Quốc ngữ (năm 1938), Hội Văn hóa cứu quốc (năm 1943), Hội

Văn nghệ Việt Nam (năm 1948), Hội Luật gia Việt Nam (năm 1955), Tổng hội Y Dược học Việt Nam (năm 1955), Hội Y học cổ truyền Việt Nam (năm 1957), Hội Phổ biến kiến thức Khoa học và Kỹ thuật Việt Nam (năm 1963) - tổ chức tiền thân của Liên hiệp các Hội Khoa học và Kỹ thuật Việt Nam ngày nay... Dưới sự lãnh đạo của Đảng, hoạt động của các tổ chức văn nghệ sĩ, trí thức đã góp phần tích cực vào việc mở mang dân trí, giải phóng dân tộc, chấn hưng đất nước.

Bước vào thời kỳ đổi mới, Đảng đã có hai Nghị quyết quan trọng về xây dựng và phát triển đội ngũ văn nghệ sĩ, trí thức, đó là: Nghị quyết số 27-NQ/TW ngày 6-8-2008 của Ban chấp hành

Trung ương Đảng (khóa X) về “Xây dựng đội ngũ trí thức trong thời kỳ đẩy mạnh công nghiệp hóa, hiện đại hóa đất nước”, trong đó khẳng định: “Xây dựng đội ngũ trí thức vững mạnh là trực tiếp nâng tầm trí tuệ của dân tộc, sức mạnh của đất nước; nâng cao năng lực lãnh đạo của Đảng và chất lượng hoạt động của hệ thống chính trị. Đầu tư cho xây dựng đội ngũ trí thức là đầu tư cho phát triển bền vững” (1).

Tổng kết 15 năm thực hiện Nghị quyết số 27, Ban chấp hành Trung ương Đảng khóa XIII tiếp tục ban hành Nghị quyết số 45-NQ/TW, ngày 24-11-2023 “về tiếp tục xây dựng và phát huy vai trò của đội ngũ trí thức đáp ứng yêu cầu phát triển đất nước nhanh, bền vững trong giai đoạn mới”. Theo đó, Nghị quyết đã cụ thể hóa, phát triển, bổ sung nhiều vấn đề lý luận và thực tiễn về xây dựng, phát huy vai trò đội ngũ trí thức trong thời đại mới; trong đó, khẳng định: “Xây dựng đội ngũ trí thức vững mạnh toàn diện là đầu tư cho xây dựng, bồi đắp “nguyên khí quốc gia” và phát triển bền vững” (2). Xây dựng đội ngũ trí thức thực chất là xây dựng nguồn nhân lực chất lượng cao - một trong những động lực chủ yếu thúc đẩy phát triển đất nước trong giai đoạn mới.

Như vậy, phát triển đội ngũ văn nghệ sĩ và trí thức là nội dung lớn trong quá trình lãnh đạo của Đảng và Nhà nước ta. Xây dựng chính sách cho đội ngũ văn nghệ sĩ và trí thức là nhiệm vụ quan trọng, yếu tố then chốt thúc đẩy đội ngũ văn nghệ sĩ và trí thức phát huy năng lực nghiên cứu, tìm tòi, sáng tạo, cảm hứng và khát vọng xây dựng đất nước. Tuy nhiên, thực tiễn hiện nay một số chính sách dành cho đội ngũ này vẫn còn nhiều bất cập, thể hiện ở một số nội dung sau đây:

Về chế độ lương bổng và phụ cấp

Nhà nước đã có những chính sách nhằm cải thiện đời sống của đội ngũ văn nghệ sĩ và trí thức. Tuy nhiên, so với yêu cầu thực tế, chế độ lương bổng và phụ cấp vẫn còn nhiều điểm cần được điều chỉnh. Đối với nhiều người, đặc biệt là các nghệ sĩ trẻ và các nhà nghiên cứu độc lập, nguồn thu nhập từ công việc sáng tác không đủ để đảm bảo cuộc sống ổn định, gây ra tâm lý lo lắng và ảnh hưởng đến chất lượng tác phẩm.

Chính sách về sở hữu trí tuệ và bản quyền

Vấn đề bản quyền và sở hữu trí tuệ là một trong những yếu tố quan trọng để đảm bảo quyền lợi của văn nghệ sĩ và trí thức. Luật Sở hữu trí tuệ tại Việt

Nam đã có những điều chỉnh quan trọng nhằm bảo vệ quyền lợi của người sáng tạo. Tuy nhiên, sự yếu kém trong việc thực thi các quy định về bản quyền vẫn là một vấn đề nan giải. Tình trạng vi phạm bản quyền, đặc biệt là trong lĩnh vực âm nhạc, điện ảnh và xuất bản vẫn diễn ra phổ biến. Các tác giả không chỉ bị thiệt hại về tài chính mà còn mất đi động lực sáng tạo khi không nhận được sự bảo vệ xứng đáng từ pháp luật.

Chính sách khuyến khích sáng tạo và đầu tư nghiên cứu

Những năm gần đây, Chính phủ đã có một số chương trình khuyến khích sáng tạo nghệ thuật và nghiên cứu khoa học trong lĩnh vực văn hóa, nghệ thuật. Tuy nhiên, các nguồn hỗ trợ tài chính và đầu tư từ Nhà nước và xã hội vẫn chưa đủ để thúc đẩy mạnh mẽ sự phát triển của lĩnh vực này. Các chính sách còn nặng tính hành chính, chưa thực sự linh hoạt và phù hợp với yêu cầu sáng tạo đặc thù của nghệ sĩ và trí thức.

2. Bối cảnh xã hội và những ảnh hưởng đến đội ngũ văn nghệ sĩ, trí thức

Trong bối cảnh xã hội hiện nay, văn hóa, văn học và nghệ thuật không chỉ là những lĩnh vực thuần túy liên quan đến cái đẹp hay thẩm mỹ, mà còn là công cụ quan trọng để phản ánh, lý giải và định hướng những vấn đề phức tạp của đời sống xã hội. Sự phát triển của kinh tế thị trường, quá trình toàn cầu hóa và sự bùng nổ của công nghệ thông tin đã tác động mạnh mẽ đến tư duy sáng tạo và cách thức hoạt động của các văn nghệ sĩ, trí thức.

Toàn cầu hóa và cuộc cách mạng Công nghiệp lần thứ tư mang lại nhiều cơ hội nhưng cũng đặt ra những thách thức không nhỏ cho các quốc gia đang phát triển, đặc biệt là trong lĩnh vực văn hóa. Với sự bùng nổ của các phương tiện truyền thông và internet, các sản phẩm văn hóa quốc tế dễ dàng tiếp cận đến mọi tầng lớp xã hội, tạo ra một áp lực cạnh tranh lớn đối với các sản phẩm văn hóa cũng như giá trị văn hóa truyền thống.

Trong bối cảnh đó, nhiệm vụ của đội ngũ văn nghệ sĩ và trí thức là hết sức quan trọng. Họ vừa có nhiệm vụ bảo tồn và phát huy giá trị văn hóa dân tộc, đồng thời, cần phải tìm ra những cách thức sáng tạo mới để vừa tiếp thu tinh hoa văn hóa nhân loại, hòa nhập, nhưng không hòa tan vào dòng chảy văn hóa toàn cầu. Những tác phẩm nghệ thuật, văn học mang đậm văn hóa Việt Nam sẽ là công cụ hữu

hiệu để bảo vệ bản sắc dân tộc trước những cơn sóng mạnh mẽ của văn hóa đại chúng và thương mại hóa. Một vấn đề quan trọng khác mà nhiều văn nghệ sĩ và trí thức đang phải đối mặt là sự xung đột giữa các giá trị văn hóa truyền thống và những xu hướng hiện đại. Khi các giá trị văn hóa phương Tây trở nên phổ biến trong đời sống người Việt, nhiều nghệ sĩ trẻ đang tìm kiếm cách thức dung hòa giữa sự kế thừa văn hóa truyền thống và việc tiếp thu những yếu tố mới mẻ từ thế giới bên ngoài. Tuy nhiên, không phải ai cũng có đủ tài năng, bản lĩnh và điều kiện sáng tạo để giữ vững bản sắc dân tộc trong khi vẫn có thể tạo ra những giá trị nghệ thuật phù hợp với thị hiếu hiện đại.

Trong bối cảnh này, sự hỗ trợ từ các chính sách văn hóa trở nên quan trọng hơn bao giờ hết. Nhà nước cần có những chiến lược để bảo vệ và khuyến khích sáng tạo dựa trên giá trị văn hóa truyền thống; đồng thời, tạo điều kiện để văn nghệ sĩ, trí thức có thể tiếp cận và học hỏi từ những xu hướng văn hóa quốc tế. Việc này không chỉ giúp họ nâng cao tay nghề, mà còn mở rộng tầm nhìn nghệ thuật, giúp tạo ra những tác phẩm nghệ thuật mang giá trị quốc tế nhưng vẫn giữ được cốt lõi văn hóa dân tộc.

Cùng với sự phát triển của toàn cầu hóa, công nghệ thông tin và truyền thông kỹ thuật số đã mang lại những thay đổi mang tính cách mạng đối với mọi lĩnh vực, bao gồm văn hóa, văn học và nghệ thuật. Những nền tảng kỹ thuật số như mạng xã hội, các trang web truyền thông và công cụ sáng tạo trực tuyến đã mở ra những cơ hội mới cho văn nghệ sĩ và trí thức trong việc tiếp cận công chúng và phát hành tác phẩm của mình. Các nghệ sĩ có thể tiếp cận một lượng khán giả lớn hơn bao giờ hết thông qua các nền tảng số, đồng thời cũng có thể thử nghiệm các hình thức sáng tạo mới như nghệ thuật đa phương tiện, phim ngắn, hay âm nhạc điện tử. Tuy nhiên, sự phát triển này cũng đặt ra những thách thức về quyền sở hữu trí tuệ và chất lượng nghệ thuật. Tình trạng sao chép, vi phạm bản quyền trong môi trường số ngày càng trở nên phức tạp hơn, gây thiệt hại không nhỏ cho các tác giả và nghệ sĩ. Đặc biệt, việc tác phẩm bị lan truyền trái phép trên không gian mạng, nó không chỉ làm giảm nguồn thu nhập của tác giả, mà còn làm suy giảm giá trị của tác phẩm nghệ thuật.

Sự phát triển của các nền tảng truyền thông kỹ thuật số cũng dẫn đến sự bùng nổ của nghệ thuật đại

chúng và xu hướng thương mại hóa nghệ thuật. Nhiều nghệ sĩ và nhà sáng tạo đã lựa chọn những hình thức nghệ thuật phổ thông, dễ tiếp cận với công chúng rộng rãi, nhưng lại có xu hướng thiếu chiều sâu về mặt nội dung và giá trị thẩm mỹ. Nghệ thuật thương mại và văn hóa đại chúng, mặc dù mang lại lợi ích kinh tế nhanh chóng, nhưng lại có nguy cơ làm mai một giá trị nghệ thuật thực thụ và phá vỡ cấu trúc văn hóa dân tộc.

Thực tiễn lịch sử cho thấy, đội ngũ văn nghệ sĩ, trí thức có vai trò tiên phong trong việc bảo vệ và phát huy giá trị văn hóa dân tộc; đồng thời, góp phần định hướng xã hội về các giá trị thẩm mỹ, đạo đức và nhân văn. Tuy nhiên, trong bối cảnh mới hiện nay, đội ngũ này đang phải đối mặt với một số thách thức cần có những chính sách để kịp thời tháo gỡ.

Thứ nhất, chế độ đãi ngộ đối với đội ngũ văn nghệ sĩ và trí thức vẫn chưa thỏa đáng, nên chưa đủ để đảm bảo cho họ có thể tập trung vào công tác nghiên cứu và sáng tạo. Trong một xã hội mà giá trị kinh tế dường như lấn át các giá trị văn hóa, các nghệ sĩ và trí thức, đặc biệt là những người hoạt động độc lập hoặc theo đuổi những hình thức nghệ thuật phi thương mại, thường phải đối mặt với những áp lực tài chính nghiêm trọng. Điều này không chỉ ảnh hưởng đến chất lượng sáng tạo, mà còn khiến nhiều người buộc phải từ bỏ con đường nghệ thuật.

Thứ hai, môi trường sáng tạo và nghiên cứu hiện nay vẫn còn nhiều hạn chế. Hầu hết các văn nghệ sĩ và trí thức không có đủ điều kiện về cơ sở vật chất để thực hiện những dự án sáng tác hay nghiên cứu dài hạn. Trong khi đó, các hỗ trợ về mặt kỹ thuật và công nghệ từ phía Nhà nước hay các tổ chức văn hóa vẫn còn quá ít ỏi. Đặc biệt, sự thiếu hụt không gian công cộng dành cho nghệ thuật, như các nhà hát, phòng trưng bày hay thư viện chuyên ngành, đã làm hạn chế khả năng tiếp cận công chúng của nhiều tác phẩm nghệ thuật có giá trị.

Thứ ba, mối quan hệ giữa văn nghệ sĩ, trí thức với hệ thống chính sách và các cơ quan quản lý văn hóa vẫn chưa thực sự linh hoạt và phù hợp. Các chính sách hiện hành, mặc dù đã có những nỗ lực cải tiến, nhưng vẫn mang tính cứng nhắc, chưa bắt kịp với những thay đổi của môi trường văn hóa toàn cầu, của nền kinh tế thị trường và các yêu cầu đặc thù của lĩnh vực văn hóa, nghệ thuật.

Thứ tư, sự cạnh tranh khốc liệt từ các sản phẩm văn hóa ngoại nhập và xu hướng thương mại hóa

văn hóa khiến cho nhiều nghệ sĩ, đặc biệt là các nghệ sĩ trẻ cảm thấy lúng túng trong việc định hướng sự nghiệp.

3. Đề xuất giải pháp

Tăng cường vai trò của chính sách văn hóa trong bảo vệ và phát huy bản sắc văn hóa dân tộc

Trước sự xâm lấn mạnh mẽ của các xu hướng văn hóa ngoại nhập, chính sách văn hóa cần phải đóng vai trò tiên phong trong việc bảo vệ và phát huy bản sắc văn hóa dân tộc. Để làm được điều này, các cơ quan quản lý văn hóa cần có những chính sách đặc thù, nhằm khuyến khích các dự án nghiên cứu và sáng tác dựa trên các giá trị văn hóa truyền thống. Các hoạt động như xây dựng không gian văn hóa cộng đồng, hỗ trợ các dự án nghệ thuật mang tính dân tộc, hay tổ chức các chương trình giao lưu văn hóa quốc tế với sự tham gia của văn nghệ sĩ, trí thức sẽ là những giải pháp hiệu quả.

Bên cạnh đó, cần có những chính sách hỗ trợ đặc biệt cho các nghệ sĩ và trí thức làm việc trong các lĩnh vực đang chịu ảnh hưởng lớn từ sự cạnh tranh của văn hóa đại chúng, giúp họ có điều kiện tốt hơn để phát huy khả năng sáng tạo và bảo vệ giá trị văn hóa dân tộc.

Đẩy mạnh đào tạo và phát triển nhân lực cho đội ngũ văn nghệ sĩ, trí thức

Để nâng cao chất lượng sáng tạo văn hóa, Nhà nước cần chú trọng hơn nữa đến việc đào tạo và phát triển nhân lực trong lĩnh vực này. Việc cải cách hệ thống giáo dục nghệ thuật, mở rộng cơ hội học tập và giao lưu quốc tế, cũng như tăng cường hợp tác với các tổ chức văn hóa quốc tế sẽ giúp các nghệ sĩ và trí thức Việt Nam nâng cao tay nghề và tiếp cận với những xu hướng sáng tạo mới.

Ngoài ra, cần có những chương trình đào tạo chuyên sâu về quản lý văn hóa và nghệ thuật, nhằm giúp các nhà quản lý văn hóa, các giảng viên và các nhà nghiên cứu có khả năng xây dựng và thực thi các chính sách văn hóa phù hợp với yêu cầu phát triển hiện đại. Điều này sẽ giúp đội ngũ văn nghệ sĩ và trí thức được hỗ trợ một cách toàn diện hơn, không chỉ trong công tác sáng tạo mà còn trong việc quản lý và phát hành tác phẩm của mình.

Hoàn thiện hệ thống luật pháp về sở hữu trí tuệ trong môi trường số

Trong bối cảnh công nghệ số phát triển mạnh mẽ, việc hoàn thiện và thực thi hệ thống luật pháp về sở

hữu trí tuệ là một yêu cầu cấp bách. Cần có những chế tài nghiêm khắc hơn đối với các hành vi vi phạm bản quyền, đặc biệt là trong môi trường mạng. Đồng thời, cần xây dựng một cơ chế bảo vệ quyền lợi của tác giả và nghệ sĩ trong việc phát hành tác phẩm trên các nền tảng kỹ thuật số, đảm bảo rằng họ được hưởng đầy đủ các quyền lợi về tài chính và tinh thần từ công sức sáng tạo của mình.

Việc hợp tác với các tổ chức quốc tế về sở hữu trí tuệ cần được chú trọng và đẩy mạnh, từ đó Việt Nam có thể học hỏi kinh nghiệm và xây dựng một hệ thống bảo vệ bản quyền hiệu quả hơn. Điều này không chỉ bảo vệ quyền lợi của văn nghệ sĩ và trí thức trong nước, mà còn giúp nâng cao vị thế của Việt Nam trên trường quốc tế trong lĩnh vực sở hữu trí tuệ.

Kết luận

Chính sách đối với đội ngũ văn nghệ sĩ và trí thức văn học, nghệ thuật không chỉ là vấn đề của riêng ngành Văn hóa, mà còn là một yếu tố quan trọng trong chiến lược phát triển bền vững của quốc gia. Trong bối cảnh toàn cầu hóa và sự phát triển mạnh mẽ của công nghệ, đội ngũ này không chỉ cần được hỗ trợ về mặt tài chính và pháp lý, mà còn cần có những chính sách mang tính chiến lược để thúc đẩy sự sáng tạo, bảo vệ bản sắc dân tộc và góp phần đưa văn hóa Việt Nam ra thế giới. Việc cải cách và hoàn thiện hệ thống chính sách văn hóa sẽ là nền tảng quan trọng để đội ngũ văn nghệ sĩ, trí thức phát huy vai trò của mình trong việc xây dựng và phát triển nền văn hóa Việt Nam tiên tiến, đậm đà bản sắc dân tộc ■

N.T.T

1. Ban chấp hành Trung ương Đảng Cộng sản Việt Nam, *Nghị quyết 27 NQ-TW về việc xây dựng đội ngũ trí thức thời kỳ công nghiệp hóa, thuvienvaphapluat.vn*, 21-2-2025.

2. Ban chấp hành Trung ương Đảng Cộng sản Việt Nam, *Nghị quyết số 45 NQ-TW Hội nghị lần thứ 8 Ban chấp hành Trung ương Đảng, Khóa VIII về tiếp tục xây dựng và phát huy vai trò của đội ngũ trí thức đáp ứng yêu cầu phát triển đất nước nhanh và bền vững trong giai đoạn mới*, *tulieuvankien.dangcongsan.vn*, 21-2-2025.

Ngày Tòa soạn nhận bài: 9-4-2025; Ngày phân biên, đánh giá, sửa chữa: 29-4-2025; Ngày duyệt đăng: 20-5-2025.